

PAPER DETAILS

TITLE: Cumhuriyetin 10. Yil Kutlamalarinda Devlet-Millet Kaynasma sinin Somut Bir Örne ğ i: Adana
Tören Taklari

AUTHORS: Oguz KALAFAT,Emine KALAFAT

PAGES: 121-140

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2710517>

Cumhuriyetin 10. Yıl Kutlamalarında Devlet-Millet Kaynaşmasının Somut Bir Örneği: Adana Tören Takları

Oğuz KALAFAT* Emine KALAFAT**

Makale Bilgisi	ÖZET
Makalenin Türü: Araştırma makalesi Makalenin Geliş Tarihi: 15.10.2022 Makalenin Kabul Tarihi: 06.12.2022 DOI: 10.54970/turkuaz.1189606	Türkiye’de Cumhuriyetin ilanının “10. Yıl” kutlama törenlerine nümerik tarih olması nedeniyle devletin yöneticileri tarafından özel önem gösterildi. Kutlamaların üç gün sürmesi ve devlet-halk kaynaşmasının istenmesinin yanında hem yurt içine hem de yurtdışına güçlü mesajlar verilmesi düşünüldü. 10. yıl kutlamalarına başkent dışında taşrada da özel önem gösterilmesi istendi. Adana kenti Millî Mücadeleyi yakından hissetmiş bir bölge olarak bu kutlamalara yoğun bir şekilde hazırlandı. Diğer kentlerden farklı olarak şehrin farklı cadde ve meydanlarına “10. Yıl Takları” hazırlatıldı. Özellikle Adana kentinin iç dinamikleri olan valilik, belediye, bankalar, fabrikalar, cemiyetler, sanayi ve ticaret odaları, spor camiası, kalabalık mahalleleri, kentte yaşayan Museviler, çiftçiler, memurlar, Cumhuriyet Halk Fırkası, kentin önde gelen politikacıları, iş adamları, esnafları gibi birçok paydaşı yaklaşık 40’a yakın tak yaptırdı. Takların caddelerin ortasına yer alacak şekilde ve altından insan ile araçların geçebileceği formda yapılması da kutlamalara özen gösterildiğini ortaya koyuyordu. Işıklı şekilde yapılan bu taklar Adana’da yaklaşık 50 bin kişinin katıldığı muazzam törenin öne çıkan simgeleri haline dönüştü. Cumhuriyet prensiplerinin Adana halkı tarafından benimsediğini gösteren kutlama takları devlet-millet kaynaşmasının somut göstergesi olarak hafızalardaki yerini aldı. Ayrıca bölge yerel basını da takların planlanmasını, hazırlanmasını, yapımını ve kutlamalarda verdiği sinerjiyi okuyucularına aktararak bir anlamda kentin belleği oldu.

Anahtar Kelimeler: Adana, Cumhuriyet, 10. yıl törenleri, Taklar.

A Concrete Example of State-National Connection at the 10th Anniversary of the Republic: Adana Triumphal Arches

ABSTRACT

The “10th Anniversary” celebration ceremonies of the proclamation of the Republic in Turkey were given special importance by the administrators of the state, as it was a numerical date. It was thought that the celebrations would last three days and that strong messages would be given both at home and abroad, as

* Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, e-posta: 03kalafat03@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2341-6290.

** Uzman, Millî Eğitim Bakanlığı, e-posta: 03ekalafat03@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5177-1233.

well as asking for state-people fusion. It was requested that special attention should be paid to the 10th anniversary celebrations in the provinces as well as in the capital. The city of Adana, as a region that felt the National Struggle closely, prepared intensely for these celebrations. Unlike other cities, “10th Anniversary Triumphal Arches” was prepared in different streets and squares of the city. In particular, the internal dynamics of Adana city, such as the governorship, municipality, banks, factories, societies, chambers of industry and commerce, sports community, crowded neighborhoods, Jews living in the city, farmers, civil servants, Republican People's Party, leading politicians of the city, businessmen, tradesmen, and many of its stakeholders had nearly 40 triumphal arches built. The fact that the triumphal arches were placed in the middle of the streets and in such a way that people and vehicles could pass under them also revealed that the celebrations were taken care of. These illuminated triumphal arches became the prominent symbols of the enormous ceremony attended by approximately 50 thousand people in Adana. The triumphal arches, showing that the principles of the Republic were adopted by the people of Adana, took their place in the memories as a concrete indicator of the state-nation fusion. In addition, the local press of the region became the memory of the city in a sense by conveying the planning, preparation, production of the triumphal arches to their readers and the synergy it gave in the celebrations.

Keywords: Adana, Republic, 10th anniversary ceremonies, Triumphal Arches.

1. GİRİŞ

İnsanoğlu tarih boyunca duygu, düşünce, ülkülerini yansıttığı bazı etkinliklere yaşamlarında yer vermektedir. Genel olarak bu durumlar acılarını veya sevinçlerini gösterdikleri “ayın, anma, karnaval, festival, şenlik, bayram” gibi çeşitli etkinliklerden oluşmaktadır. Bu tür durumlar millî, dinî, kitlesel, zümresel olarak bölgesel veya ulusal bazda kendini gösterebilmektedir. Aynı coğrafyada yaşayan bireylerin benzer duygu ve düşüncelerinin aksettği özel günler süreç içerisinde kendine özgü ritüelleri de beraberinde getirmektedir. Böylelikle toplum yaşamında kabul gören bu özel günler kutlanıp benimsenmektedir (Polat, 2007: 1).

Kültürel öğeler içeren bu eserler bir anlamda o toplumun eriştiği uluslararası statüyü de göstermektedir. Ek olarak vatandaşların benimsediği âdetler, törenler, kutlamalar devleti yönetenler ile yönetilenler arasında sıkı bağları oluşturmaktadır. Bu tür etkinlikler dizesi bazı durumlarda sosyolojik olarak fikirler de verebilmektedir. Çünkü anılan veya kutlanılan olayın temelleri ve ulusal/uluslararası içeriği önemli değerlendirmeler içerebilmektedir (Abdülaziz Bey, 2002: 3).

Bayram “ulusal ya da dinsel yönden önemi olan, kutsal sayılan ve ulusça kutlanan gün” tanımıyla öne çıkmaktadır (Türkçe Sözlük, 1992:250). Kutlanılan bayramlar ile geçmişte ortaya çıkan özel olaylar canlandırılır. Toplumun geçmişten beri değerli saydığı olgular sözcük ve sembollerle hatırlanır (Connerton, 1999: 113-114). Kutlamaya katılan bireylerin duygu ve düşüncelerinin aynı noktada birleştirme amacıyla etkinlikler düzenlenir. Özellikle bir milletin kendi tarihini öne çıkaran geçmişle bütünleşmesini sağlayan önemli günlerin yıl dönümüye köklü hâle gelebilmektedir. Bu şekilde kutlama ve anma törenlerinin değeri artmaktadır. Ayrıca bu tür törenler zamanla farklılık gösterebilir. Toplum tarafından benimsenmiş belirli bir kutlamanın değeri yıllar geçtikçe artabilir (Abdülaziz Bey, 2002: 3). Ek olarak yaşanan dönem içerisinde kutlamalar iç ve dış politikaya göre değişebilir. Bununla birlikte farklı bir yaklaşım gösterecek olursak her yıl kutlanan törenlerin onuncu, ellinci veya yüzüncü yılları da daha özel hâle dönüşebilmektedir.

Millî bayramlar hem devletin hem de milletin sürekliliğini sağlayan bir araç olarak ülkelerin rejimlerini yansıtmakta ve halkla bütünleşmesini desteklemektedir (Uzun, 2010: 110). Toplumsal dayanışmada, düzenin sağlanmasında, millî karakterin güçlendirilmesinde önemlidir. Bu

durumdan dolayı iktidarlar tören ve kutlamalarda politik anlamda kendi ideolojilerini yansıtmak için yoğun çaba harcarlar. Ayrıca kutlamalar devletin yönetim biçimlerinin “demokratik, otoriter, totaliter” oluşlarına göre değişebilmektedir (Tekeli, 1997: 1). Törenlerin belirli bir düzen içerisinde ve resmî bir geçit töreni ile sergilenmesi de öne çıkan hususlar arasında yer almaktadır. Geçit töreninin konumu ve yapılacak etkinliklerin önceden belirlenmesi de resmî kutlamaların sınırlarının kapalı olmasıyla alakalıdır (Connerton, 1999: 70). Geçit töreninde vatandaşlar bir olayın anılması veya kutlanılmasında bir araya gelmektedir. Geçit törenlerine süreç içerisinde askerler, öğrenciler, etkinlik grupları katıldı. Ek olarak halkın bu gösterileri izlediği geçit şekline dönüştüğü görülmektedir (Tekeli, 1997: 3-4). Ayrıca törenlere bölgesel yorumlama veya grupların duygularının coşkusuna göre özel günlerde farklı stillerde eklemeler yapılabiliyordu. Böylelikle resmî geçit törenlerinin sınırları belirlenen alanların dışına taşabilmektedir. Özel günlerin yıl dönümlerinde yerel yöneticilerin idari yetki alanları içerisinde iktidara yakınlığını gösterebilmek adına yeni kutlama yaklaşımları da uygulanmaya başladı. Halkın ve sivil toplum kuruluşlarının desteğini arkasına alan yerel yöneticiler törenlerde yenilikçi sunumlar yapmaya başladı.

Türklerde bayram kutlamaları olgusu Türklerin Orta Asya’dan göç etmesinin öncesinde başladı. Fransız ihtilalinden sonra Milliyetçilik ülküsüyle yeniden şekillendi. Türklere özgü gelenek, görenek, âdetlerine göre ve İslamiyet’in etkileri gözetilerek kutlanmaya başlayan bayramlar süreç içerisinde farklı biçimler aldı (Doğaner, 2007: 119). Osmanlı Devleti’nde XVII. yüzyıldan önce “şehzadelerin doğumu, sancağa çıkması ve sünnet merasimleri, sefere çıkma ve dönme anları, dinî bayramlar, çeyiz ve düğün alayları, kandiller, Kadir Gecesi, nevrüz (baharın gelişi)” (Ertuğ, 2002: 27) gibi törenler Türk kültürünü yansıtan kutlamalardı. Bunlara ek olarak Divan-ı Hümayun Toplantıları, Culus, Selamlık, Kılıç Alayı gibi devletin idaresinin kontrolünde düzenlenen merasimler de vardı. Osmanlı Devleti XIX. yüzyılın başlarına doğru yenileşme son dönemine doğru da dağılmayı önleme üzerine yoğun çaba sarf etti. Hâlihazırda devam eden kutlamalara Sultan II. Abdülhamid döneminde yeni törenler, millî marş ve özel günler eklendi. Bu tür girişimlerin ana düşüncesi devletin çözülmeye başladığı süreçte toplumu bir arada tutma ve kaynaştırma olgusuydu (Doğaner, 2007: 119). İttihat ve Terakki yönetiminde bazı aydınlar Türkçülük fikrinin temel alındığı ve millî duyguları yükseltecek birtakım faaliyetlerin düzenli hâle getirilmesini sağlamak adına gündem oluşturdular. Bu gündemde ilk ortaya çıkan fikir Osmanlı Devleti’nin kuruluş tarihinin “İstiklal-i Osmanî Günü” olarak kutlanılmasıydı (Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, C. 1. Devre 1, 27 Ocak 1909 (13 Kanunu Sani 1324):320). Mebusan Meclisi’nde tartışmaya açılan bu kutlamaya ek olarak Meşrutiyet’in ilân edildiği gün olan “10 Temmuz (23 Temmuz 1908)” da bulunmaktaydı. Layiha Encümeni’ne taşınan kutlama teklifleri sonunda 23 Temmuz 1908 günü millî bayram (Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, C. 4, Devre 1, 1 Haziran 1909 (19 Mayıs 1324): 87) olarak kabul edildi (Polat, 2007: 25-28). Bu bayramlar dışında başkent İstanbul’da vakıf mekteplerinin öğrencilerinin katılmasıyla kutlanmaya başlanan 19 Nisan 1916 “İdman bayramı” ve 2 Mayıs 1916 tarihli “Çocuk Bayramı” da bulunmaktaydı. Selim Sırrı (Tarcan) Bey’in girişimleri ile Kadıköy’de gerçekleştirilen idman bayramında İsveçli Felix Karling’in bestesi olan şarkılar¹

¹ “Şakıyan Üç Genç Kız” ve “Gençlik Marşı” bu şarkılar arasındaydı. Gençlik Marşı’nın Türkçeye uyarlamasının bir bölümü şu şekildeydi:

“Dağ başını duman almış
Gümüş dere durmaz akar
Güneş ufuktan şimdi doğar
Yürüyelim arkadaşlar,”

“Sesimizi yer, gök, su dinlesin
Sert adımlarla her yer inlesin inlesin
Sesimizi yer, gök, su dinlesin
Sert adımlarla her yer inlesin, inlesin”

“Bu gök, deniz nerede var?
Nerede bu dağlar taşlar?
Bu ağaçlar güzel kuşlar
Yürüyelim arkadaşlar”

Mustafa Kemal Paşa ve beraberindeki heyet Samsun’dan Amasya’ya giderken hep bir ağızdan Gençlik Marşı’nı söylemişlerdi (Erendil, 1988:146-147).

Türkçeye uyarlandı ve söylendi. 1916 yılındaki törende darülfünun, sultani, numune mektepleri ve maarif grupları da katıldı (Polat, 2007: 32).

Millî Mücadele döneminde Büyük Millet Meclisi'nin açılışı olan 23 Nisan günü millî bayram olarak kutlanması teklifi Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey tarafından meclise getirildi. Ülkenin bulunduğu şartlar, dinî gerekçeler, bu tür bayramların millî duyguların içinden ve kendiliğinden ortaya çıkması fikri gibi nedenlerle olumsuz bakılmasına rağmen işgale karşı alınan başarılar ve düşmana yönelik kazanılacak zaferleri tetikleyebilecek olması ihtimali nedeniyle kabul edildi (TBMM Zabıt Ceridesi, İçtima: 24, Celse: 1, C. 10, 21 Nisan 1921: 70-74). 1929 yılında ise "23 Nisan Hâkimiyeti Millîye ve Çocuk Bayramı" adıyla kutlanmaya devam edildi.

Cumhuriyet döneminde millî bayram olarak kutlanan diğer tören ise "30 Ağustos Zafer Bayramı" idi. 1924 yılında Mustafa Kemal Paşa'nın katılımı ile Afyonkarahisar kentinde ilk kez kutlanan "Dumlupınar Meydan Muharebesi" zaferinin yıl dönümü toplum tarafından benimsendi. Millî bayram olarak kabul edilmesi ise 3 Şubat 1929 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) kararıyla (Ateş, 2003: 4). Ayrıca II. Meşrutiyet döneminde kutlanan "Amele Bayramı" da Cumhuriyet'in ilanı sonrası 1924-1927 yılları² arasında 1 Mayıs tarihinde yeniden kutlanan diğer bayramlardandı (Toprak, 1987: 44).

1923 yılında Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda değişiklik yapılması mecliste gündeme geldi. Özellikle Cumhurbaşkanı'nın TBMM tarafından ve meclisin içerisindeki vekillerden seçilmesi kararlaştırıldı. Yine aynı dönemde bu gelişmeler üzerine bazı vekiller görevden ayrıldı. Devletin üst idari yapılanmasındaki bu değişiklik Mustafa Kemal Paşa'nın yeni bir sisteme geçilmesindeki kararını hızlandırmasına sebep oldu. Mustafa Kemal Paşa önce mevcut hükümetin istifa etmesini istedi. İsmet Paşa tarafından 29 Ekim 1923 tarihinde yeni Heyet-i Vekile'nin seçileceği duyuruldu (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, İçtima Senesi: 1, Cilt 3, İçtima 42: 75-76). Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, 28 Ekim'de Çankaya Köşkü'nde "Yarın Cumhuriyeti ilan edeceğiz" diyerek sistem değişikliğine gidileceğini bildirdi. 29 Ekim'de Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na eklenen "Türkiye Devleti'nin hükümet şekli Cumhuriyettir" ibaresi ile yasalaştı (Polat, 2007: 50-54).

Yeni yönetim sistemi olan Cumhuriyet'in ilanı 101 pare top atışı ile duyuruldu. Ülkenin her köşesine haber ulaştırıldı. 1924 yılında Cumhuriyet'in ilanının yıl dönümü çıkarılan bir kararname ile devlet tarafından kutlandı. Bununla birlikte 1924 yılındaki kutlamalarda yeni rejimin bu ilk yıl dönümü resmî tatil şeklinde düzenlendi (Polat, 2007: 120). Benzer şekilde Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da törenlere özen gösterildi. Özellikle Batı tarzı eğitim sistemiyle öne çıkan Darülfünun idaresi Cumhuriyet'in ilanının kutlama yıl dönümünde farklı etkinlikler yapmaya çalıştı. Bu farklı etkinlikler arasında fener alayı düzenlenmesi, yükseköğretim kurumu meydanının elektrikle (ışıkla) süslenmesi, kurum öğrenci ve hocaları tarafından konuşmalar yapılması, 28 Ekim akşamı 18.00'da toplanmaya başlanması ve etkinliklerin sabaha kadar sürdürülmesi, müzik dinletileri icra edilmesi, okulun meydanından havaya fişekler atılması da vardı (Elmacı, 1998: 17). Hatta Beyazıt önündeki giriş kapısı ışıklandırıldı. Giriş kapısından meydana kadar olan yolda da direkler dikilerek süslemeler yapıldı (Cumhuriyet, 1924: 1-4). Yapılan bu tür kutlamalar devletin kurumunun topluma öncü olması açısından önemliydi. Farklı etkinliklerle halkın dikkatinin çekilmesi ve devletin bürokrasisini inşa edecek olan öğrencilere Cumhuriyet'in benimsetilmesi de süreç içerisinde rejimin toplum tarafından daha iyi anlaşılmasını kolaylaştıracaktı.

1924 yılında yapılan kutlamalar kararnamesinin ardından 19 Nisan 1925 tarihinde meclise verilen dört maddelik kanunla Cumhuriyet'in ilan edildiği tarih olan 29 Ekim'in millî bayram

² 1927 yılından sonra ara verilen bu geçen bayram 50 yıl sonra tekrardan kutlanmaya başlandı.

olarak kutlanması kabul edildi (TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 1, İçtima Senesi 2, Devre 2: 164-67). Millî bayram olarak Cumhuriyet kutlamalarında öne çıkan üç önemli öge şu şekildeydi (Polat, 2007: 73):

- Resmi kabul,
- Resmigeçit tören,
- Gece organize edilen fener alayı, balo gibi çeşitli etkinlikler.

Başkent Ankara'daki kutlamaların benzerleri ülkenin değişik şehirlerinde yapıldı. Resmigeçit töreni ülkenin toplumsal, kültürel, sportif, ekonomik alanlarındaki gelişmelerini ortaya koymak adına öne çıkan propaganda aracıydı. Hem yurt dışındaki hem de yurt içindeki kamuoyuna önemli mesajların verildiği bu kutlama töreni devletin halkla kaynaşmasını da sağlıyordu.

Darülfünunda yapılan ilk farklı uygulamalar içerisinde giriş kapısının ışıktandırılması ile defne yapraklarıyla süslenen meydana giden yol uygulaması Cumhuriyet'in ilanı kutlamaları açısından ilk örneklerdi. Devletin kurumlarının bu tür uygulanış biçimleri bayramların süreç içerisinde olgunlaşmasına ve Cumhuriyetin halk tarafından daha çok benimsenmesine yol açtı.

Zafer takları ise Roma İmparatorluğu döneminde sembolleşen yapılarıydı. Tak "*bir olayı ya da bir kişiyi, genellikle de askerî bir zaferi kutlamak amacı ile ve sıklıkla bir quadrigayı taşıy vaziyette inşa edilen kemer*" (Curl, 1992:192) tanımlaması ile Roma'nın zaferlerinin kalıcılığını ön plana çıkaran tasarımlardı. Yapısal olarak tanımı şu şekildedir (İdil, 1989:351-359): "*En basit anlamı ile dört köşeli iki sütunun taşıdığı kemerli yapılar olmakla birlikte, araştırmacılar tarafından bir ya da birkaç sütun ayağını birleştiren kemerli ve üzerinde çoğunlukla heykel veya heykeller grubu bulunan, kimi zaman kabartmalarla bezenen, çoğunlukla kentin ana yollarından birinin üzerine inşa edilen, altından yayaların ve araçların geçtiği, üzerlerinde de yapılma nedenleri bir yazıtla belirtilmiş olan yapılar olarak tanımlanmaktadır.*" Roma Cumhuriyet döneminde ahşaptan yapılan ilk örneklerini gördüğümüz bu yapıların daha sonra mermerden türleri ortaya çıkıyordu. İmparatorluk döneminde kazanılan zaferler üzerine inşa edilen ve süreç içerisinde "Zafer Yolu" olarak adlandırılan duvar ile kemerin birleştirildiği anıtlardı. Başkent Roma'da elliye yakın zafer takı örneği bulunmaktaydı (Sarıkaya, 2019: 8-13). Roma törensel geçişi sembolize eden bu yapılarda mimari işlemler ve heykeller de ön plana çıkıyordu. Takların üzerine yapılan kabartmalarda dönemin olayları ve zaferlerin hakkında vurgu yapan edebî anlatımlar yer alıyordu. Ayrıca imparatorların onurlandırması bölümleri vardı (Özgen, 2009: 11-12).

Türkiye'de günümüze kadar ulaşan İstanbul Bayezid Meydanı'nda yer alan "Theodosius Zafer Takı" kentin Doğu Roma'nın (Bizans) başkenti olması nedeniyle inşa edildi (Sarıkaya, 2019:8-13). Anadolu'daki inşa edilen takların diğer örnekleri şunlardı (Özgen, 2009: 11-12):

A. Bithynia: Nikaia	B. Phrygia	C. Ionia: Ephesos
1. İstanbul Kapı	1. Hierapolis	1. Magnesia Kapısı
2. Lefke Kapı	a. Kuzey Frontinus Kapısı	2. Mazeus-Mithridates Kapısı
	b. Güney Frontinus Kapısı	
	2. Laodikeia Ephesos Kapısı	
D. Karia: Mylasa Baltalı Kapı	E. Lykia	F. Pisidia
	1. Ksanthos	1. Ariassos Takı
	a. Vespasianus Kapısı	2. Pisidia Antiokeiası
	b. Dipylon	a. Propylon
	2. Patara Mettius Modestus Takı	b. Batı Kapısı
	3. Phaselis-Hadrianus Takı	
G. Pamphylia	H. Isaura: Isaura Vetus (Palaia Isaura)	I. Kilikia
1. Attaleia: Hadrianus Kapısı	1. Hadriannus Takı	1. Anazarbos (Anavarza) Takı
2. Perge	2. Severus Alexander Takı	2. Diokaesareia Kent Kapısı
a. Demetnos-Apollonius Takı		3. Sağlıklı Takı
b. Hadrianus Takı		4. Sariseki Takı
3. Side Takı		

2. ADANA KENTİNDE 10. YIL KUTLAMALARI VE TÖREN TAKI HAZIRLIKLARI

Cumhuriyetin “10. yıl” kutlamaları yeni devletin hem ulusal hem de uluslararası anlamda propaganda aracı olarak ön plana çıkan faaliyetleri arasındaydı. Bu kapsamda kutlamalara önem verilerek halkın katılımının yüksek olmasına yönelik bir program hazırlandı. Onuncu yılı gibi özel nümerik bir tarih olması nedeniyle ülkenin idaresinde bulunan Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) sene başından itibaren çalışmalara başladı. Yine aynı şekilde CHF tarafından hazırlanan 24 Nisan 1933 tarihli bir genelge yayınlandı. Adı geçen bu genelgeye göre bir layihanın hazırlanması istendi. Layihanın içeriğinde yer verilmesi istenen birçok farklı uygulama⁵ bulunmaktaydı (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi CHP Fonu; 490. 01/1150. 36. 1).

CHF, Cumhuriyetin onuncu yıl kutlamaları üzerine hem yurt içinde hem de yurt dışında konferanslar verilmesini istedi. Konferans konuşmalarında devletin milletiyle ele ele olduğunu ve

⁵ Genelgede belirtilen hususlar şu şekildeydi: “Bayramın üç gün olması, hafta tatili kanununun uygulanması, tarifeler, resmî ve özel kurumların dışarı ve toplanılacak salonlarda yer alacak bayrakların miktarı, nakil araçları, afişleri, binaların dışına levha ve afişler asılması, sinema ve tiyatro salonlarının o gün ücretsiz olarak nutuk, temsil ve konferanslara açık olması, bayram işlerinin merkezde yüksek komisyon, şehir ve kasabalarda komiteler, köylerde ise heyetlerce düzenlenmesi, bu işlere tahsis edilen paraların komiteler emrine verileceği ve kendilerinin sorumlu olduğu, komisyon, komite ve heyetlerin iletişimlerinin ücretsiz olacağı, komisyonun Başvekâlete bağlı olacağı, törene katılan asker, polis, jandarma, öğrenci ve izcilerin kara ve denizde parasız seyahat edecekleri, komisyon üyelerinin vekâlet, fırka ve meclisten seçilmesi.” (Doğaner, 2007: 121).

dinamik yapısı nedeniyle devletin güçlü duruşuna değinmelerinin gerekliliğine vurgu yapıldı. Ayrıca Türk milletinin geçmişte köklü bir medeniyete sahip yapısına dikkat edilmesinin önemi belirtildi. Ülkenin her bölgesinde onuncu yıl etkinlikleri içerisinde çok sayıda konferanslar verildi ve konuşmalar yapıldı. Örneğin Bursa kenti Orhangazi ilçesinde bu kapsamda 23 çeşit konferans verildiği raporlandı. Başka bir örnekte ise Van ilinin tüm köylerinde konuşmalar tertip edildiği CHF Umumi Kâtipliğine bildirildi (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi CHP Fonu; 490. 01/1151. 39. 1).

Ülkenin her bölgesindeki il, ilçe, köylerde onuncu yıl hazırlıkları yapılmaya başladı. Yüksek Komiserliğin yayınladığı resmi yazıya göre Adana kenti de çalışmalara başladı. Kentte ilk olarak şu kişilerden oluşan bir kutlama komisyonu kuruldu (Türk Sözü, 26 Temmuz 1933: 2): “*Vali Mümtaz Bey, Liva Kumandanı Salih Paşa, Belediye Başkanı Turhan Cemal, Cumhuriyet Halk Fırkası İl Başkanı Dr. Yusuf Ziya, Maarif Müdürü Rasim ve Halkevi İdare Heyeti temsilcisi Âdil Bey.*” Görevlendirilen komisyonun ilk işi Ankara’da düzenlenecek programda görev alacak 60 sporcunun seçilmesiydi. Seçilen 60 sporcunun eğitimleri için 2 öğretmen görevlendirildi. Bu grubun ilk eğitimi ise “Cumhuriyet” ve “İdman” marşlarının öğrenilmesi üzerine çalışmalardı. Sonradan sporcu sayısında artışı istenildiğinden Torosspor, İdmanyurdu ve Seyhanspor’dan 25 öğrenci daha seçildi. Bu seçilen sporcular haricinde Adana Erkek Lisesi’nden 70, Muallim Mektebi’nden 50, Kız Muallim Mektebi’nden 30 öğrenci de Ankara’daki törende kenti temsil için hazırlandılar. Görevlendirilen sporcu ve öğrencilerden oluşan gruplar 26 Ekim’de Ankara’ya doğru yola çıktı (Çanak, 2013:7-9; Yeni Adana, 17 Eylül 1933:2; Yeni Adana, 5 Ekim 1933:2; Yeni Adana, 8 Ekim 1933:1; Türk Sözü, 23 Eylül 1933:2; Yeni Adana, 24 Ekim 1933:2; Türk Sözü, 26 Ekim 1933:1).

Kutlamaların ana yürütücüleri Vilayet Maarif Müdürlüğü ve Halkevleriydi. Yüksek Komiserliğin gönderdiği yazılar içerisinde yerel kapsamda konferanslar, müsamereler, konuşmalar yapılması emri bulunmaktaydı. Maarif Vekâletinin emirleri ve Adana Kutlama Komisyonunun aldığı kararlar neticisinde ilde bulunan bazı okullarda Türk İnkılabı ve Millî Mücadelenin anlatılması, işgale uğramış yerlerde şehit ve gazilere yönelik konuların işlenmesini istendi. Vilayet Maarif Müdürlüğü kutlamalardaki konferanslar için yapılan faaliyetler toplantısında 30 Ekim’de Gazipaşa Mektep Salonu’nda Gazipaşa, Ziya Paşa, Kurtuluş okullarının; 30-31 Ekim’de Namık Kemal Mektep Salonu’nda Namık Kemal, 23 Nisan, İstiklâl, 29 Ekim, İnkılâp, Seyhan, İnönü, Dumlupınar okullarının çeşitli müsamereler icrası planladı. Adana Halkevi ise sinema salonunda piyesler düzenleyecekti. Ayrıca “Onuncu Yıl Marşı”nın öğretilmesine yönelik çalışmalar yapıldı. Konuşma yapmak isteyenler için halk kürsüleri kuruldu (Çanak, 2013:7-9; Yeni Adana, 24 Ekim 1933:2; Yeni Adana, 22 Eylül 1933:2; Türk Sözü, 3 Ekim 1933:1; Türk Sözü, 26 Eylül 1933:1; Yeni Adana, 12 Ekim 1933:2; Yeni Adana, 9 Ekim 1933: 1).³

Adana kentinde Cumhuriyetin onuncu yılı ile ilgili olarak dikkat çeken önemli hazırlık ise zafer taklarıydı. Kentte memurlar adına takların hazırlanması için şu kişilerden oluşan bir komisyon kuruldu: “Defterdar Vekili Behçet Bey, Cumhuriyet Müdde-i Umumi Baş Muavini Halit Bey, Emniyet Müdürü Memduh, Hapishane Müdürü Hilmi Bey.” Ayrıca kutlama törenlerinde şehrin çeşitli yerlerine asılacak bayrakların belediye tarafından damgalanması/mühürlenmesi zorunluluğu da getirildi. Böylelikle kutlamalarda düzene önem verilmesi düşünülüyordu (Türk Sözü, 9 Ekim 1933: 1) Türk Sözü Gazetesi sahibi ve başyazarı kutlamalar ile ilgili bir yazı kaleme aldı. “Halkın Bayramı” başlıklı yazıda Adana halkının bayram kutlamaları için yazdığı yazının bir bölümü şu şekildeydi (Türk Sözü, 22 Ekim 1933: 1): “*Taklar kuruluyor, bayraklar dikiliyor. Evlerde,*

³ Adana Halkevi’nde “*Uyanış*,” “*Mahkeme-i Şeriyeye*” ve “*İstiklâl*” oyunlarının sergilenmesi planlandı (Yeni Adana, 13 Ekim 1933:2).

sokaklarda, çarşıda, pazarda, köyde, kasabada büyük bir şenlik havası var. 15 milyonluk bir kütle üç günlük bayrama hazırlanıyor.”

Tak yapımı için kentte hazırlıklar Ekim ayı içerisinde başladı. Cumhuriyet kutlamalarının 3-4 gün öncesinde hummalı bir çalışma yapılmaktaydı. Caddelerde tak yapımı için kalabalık grup manzaraları görülmekteydi. Yapımı süren takların hepsi de farklı formlarda inşa ediliyordu. Kurulumu devam eden taklara elektrik aksamaları takılıyordu.⁴ 27 Ekim tarihine gelindiğinde takların yapımı bitirildi ve tenzilat yapıldı. Son olarak köylerden getirilen yeşillikler bazı takların ve şehir caddelerinin süslenmesi için kullanıldı (Türk Sözü, 27 Ekim 1933: 1-2).

Yapılan takların sayısı kent genelinde 40 civarındaydı. Büyüklükleri değişiyordu. Genel itibarıyla caddenin iki kenarına ortalanarak takların altından insanlar, atlı arabalar veya araçlar geçebilecek şekilde inşa edilmişti. Oval, kare, dikdörtgen, üçgen formlar öne çıkıyordu. Tek katlı yapıların yanında dört kata kadar ulaşabilen çok katlı/çift taraflı formlar da mevcuttu. Çok uzun süre dayanacak malzemelerden yapılmamışlardı. Genellikle ahşap, sağlam ağaç kazıklı, kontrplak, bez, ağaç dalı, çiçek, yaprak veya saç kaplama malzemelerindendi. Verilmek istenen mesaj çoğunda aynıydı. Bunlar içerisinde “1923-1933”, “10. Yıl”, “Altı Ok veya Oklar”, “Tarım Ürünleri (Özellikle Buğday-Pamuk)”, “Fabrika veya Fabrika Bacaları”, “Ay-Yıldız Form” ve takları süsleme amaçlı çeşitli yerlerinde asılı “Türk Bayrağı” ortak mesajlardı. Bağımsızlık, millilik, üretim, devlet-millet el ele duruşu ve Cumhuriyetin kazanımları⁵ vurgulanıyordu. Ayrıca çoğunda gece ışıklandırması ortak özellikti. Adana’da memur komisyonu tarafından hazırlanan ve Halk Fırkası yanı Adlî İhtisas Binası önünde kurulan (Türk Sözü, 22 Ekim 1933: 1) zafer takı şu şekildeydi (Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kütüphane Dokümantaston Daire Başkanlığı Arşivi, Görsel No:1, 1933):

Görsel-1: Memur takı

(Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kütüphane Dokümantaston Daire Başkanlığı 1933 Yılı Koleksiyonu, Eski Adana Fotoğrafları Dosyası, Görsel No: 1)

⁴ “Tak Yapımı Devam Ediyor” başlıklı gazete haberinde asfalt caddesinde yapımı devam eden takların görüntüsü yer almaktaydı (Türk Sözü, 26 Ekim 1933: 1).

⁵ Cumhuriyetin kazanımları konusunda dikkat çeken bir başlık ise Millî Mücadele döneminde Adana kentinin üstün gayretler göstermesiydi. Bkz. (Kütükçü, 2022: 306-322).

Memurlar dışında belediye memurları, bankalar, sporcular, bazı mahalleler, fabrikalar, cemiyetler tarafından da yapılacak olan Cumhuriyet takları için ayrı bir komisyon kuruldu. Adı geçen bu komisyonda “Su İşleri İdaresi Mühendisi Behçet Bey (komite başkanı) ve fen memurlarından bir grup mühendis” bulunmaktaydı. Bu komisyon 12 Ekim 1933 tarihinden itibaren düzenli olarak her gün Belediye binasında toplanıyordu. Komisyonun ana görevi tak yaptırmak isteyen kurum, kuruluş, cemiyet veya sanayii tesislerine yardımcı olmaktı (Türk Sözü, 12 Ekim 1933: 1).

Kentte kurulan zafer taklarından öne çıkan kuruluş “Etibba Odası” [Tabipler Odası] tarafından yapılandı. Etibba odaları “11 Nisan 1928 tarih ve 1219 Sayılı Kanun’a” göre kurulmuş kurumlardı. Adana Tabipler Odası ise ilk yapılanmasını “Beşinci Mıntıka Etibba Odası” olarak kurmuştu (“Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun”, Cilt:3, Birleşim: 57, 11 Nisan 1928: 63–67). Adı geçen bu oda Cumhuriyetin onuncu yılı münasebetiyle zafer takı yaptırmak istedi. Oval formda ve üst kemerin birleştiği yerde ay-yıldız kaidesinin yer aldığı ışıklı bir tak yaptırdı. Üzerinde “10” yazan renkli tak şehrin işlek caddelerinde birine yerleştirildi. Beşinci Mıntıka Etibba Odası’nın Adana kentinde Yağ Camii civarında (Türk Sözü, 22 Ekim 1933: 1-3) yaptırdığı tak şu şekildeydi (Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kütüphane Dokümantasyon Daire Başkanlığı Arşivi, Görsel No:2, 1933):

Görsel-2: Tabipler Odası takı

(Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kütüphane Dokümantasyon Daire Başkanlığı 1933 Yılı Koleksiyonu, Eski Adana Fotoğrafları Dosyası, Görsel No: 2)

Adana’da faaliyet gösteren bankalar da Cumhuriyet kutlamaları çerçevesinde taklar yaptırdı. Özellikle Çukurova bölgesinde tarımın yoğun yapılması ve bölgenin ticari hacminin yüksek olması çeşitli bankaların işlerliğini etkin kılıyordu. Devlet destekli faaliyet gösterenler dışında özel teşebbüsle kurulan bankalar da bu özel güne hazırlık yaptılar. Kentte faaliyet gösteren ve tak yaptıran resmi/özel bankalar şunlardı: “Ziraat Bankası (Ziraat Bankası önü), Selânik Bankası (Asfalt Caddesi Elhamra Sineması önünde), Osmanlı Bankası (Asfalt Caddesi Yeni Otel önünde), İş

Bankası (İş Bankası civarında).” İş, Selânik ve Osmanlı bankaları taklarında kare form şeklinde ve üzerinde Türk bayrakları asılı, ışıklı bezemeler öne çıkıyordu. Ayrıca “10” yazısının yanında İş ve Sümer bankaları taklarında “Atatürk” resmi vardı. Ziraat bankasının takı diğerlerinden farklıydı. Üçgen formda hazırlanan tak da ay-yıldızlı kaide başının altında “ayakta duran Atatürk resmi” vardı. Takın her iki ayağının birleşme noktasında iki cümle yazıyordu. İlk cümle “Önce, buğdayı bile dışarıdan alırdık”, ikinci cümle “Şimdi ipekliyi bile memlekette dikiyoruz” şeklindeydi. Adı geçen bu bankaların yaptırdığı taklar şu şekildeydi (Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kütüphane Dokümantaston Daire Başkanlığı Arşivi, Görsel No:3-4-5-6, 1933):

Görsel-3: Ziraat Bankası takı

Görsel-4: Selânik Bankası takı

Görsel-5: Osmanlı Bankası takı

Görsel-6: İş Bankası takı

(Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kütüphane Dokümantasyon Daire Başkanlığı 1933 Yılı Koleksiyonu, Eski Adana Fotoğrafları Dosyası, Görsel No:3-4-5-6)

Adana tarım ve ticaret alanında önemli potansiyele sahip bir kentti. Uzun yıllardır yurt içi ve dışına ihraç yapan önemli tarım ürünleri bulunmaktaydı. Özellikle pamuk (çırçır), buğday, mısır, yer fıstığı, soya, turuncgiller ve sebze öne çıkan tarım ürünleriydi. Bu ürünlerin yetiştirilmesinin yanında pamuğun işlenmesi ve hazır mamul hâline dönüştürülmesi de ticari faaliyetler arasındaydı. Kentte tarım ve ticaret üzerine faaliyet gösteren çeşitli kurum, kuruluş ve fabrikalar vardı. Millî Mensucat Fabrikası (Asfalt Caddesi üzerinde Nuh Naci Bey'in evi önünde), B. Salih Fabrikası (Fabrikatör Salih Bey'in evinin önünde), Çırçır Fabrikaları Şirketi ve S. R. Giledo Fabrikası (Asfalt Caddesi Yeni Otel tarafı Borsaya giden yol üzerinde), Doğruluk Fabrikası, Ziraat Bankası Mensucat Fabrikası (Mensucat Fabrikasının önünde bankanın sergilenen ikinci takı) bunlara örnekti. Bu kuruluşlar 10. yıl kutlamaları nedeniyle birer takı yaptırıp şehrin yoğun sokaklarında sergilediler. Değişik formlarda inşa edilen takılar şu şekillerdeydi (Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kütüphane Dokümantaston Daire Başkanlığı Arşivi, Görsel No:7-8-9-10, 1933):

Görsel-7: S.R. Giledo Fabrikası takı

Görsel-8: Millî Mensucat Fabrikası takı

Görsel-9: B. Salih Fabrikası takı

Görsel-10: Çirçir Fabrikaları Şirketi takı

(Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kütüphane Dokümantasyon Daire Başkanlığı 1933 Yılı Koleksiyonu, Eski Adana Fotoğrafları Dosyası, Görsel No:7-8-9-10)

Kentin ticari girişimcilerinin çeşitli alanlarda birlikler oluşturması ekonomik açıdan zenginliğini gösteriyordu. "Adana Ticaret ve Zahire Borsası" (Borsa Dairesi önünde), "Adana Manifatura ve Tuhafiyeciler Cemiyeti" (Abidin Paşa Caddesi üzerinde), "Adana Ticaret ve Sanayi Odası" (Ticaret ve Sanayi Odası önünde) ve "Türk Tacirleri Grubu" (Asfalt Caddesi Dört Yol Ağızı üzerinde) gibi birçok işveren birlikleri yer almaktaydı. Adı geçen bu birlikler kentin kalkınmasında önemli yere sahipti. Kutlamalar nedeniyle devlet törenlerine destek vermenin yanında bu gruplar da tak

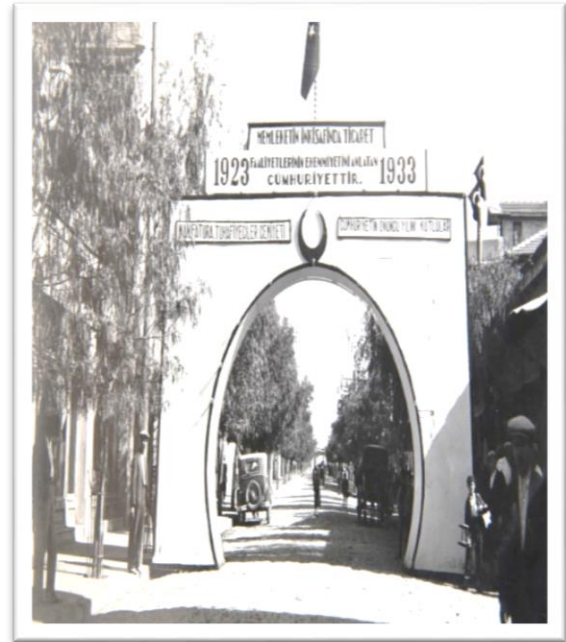
yaptırdı. Takların üzerinde ekonomik faaliyetlerle ilgili bazı yazıların yer aldığı taklar mali yönetim bakımından devletin ideolojini de yansıtmaktaydı. Özellikle üretimde ve sürdürülebilirlikte millilik ile yerlilik düşüncelerinin öne çıktığı görülüyordu. Yapıtılan takların üzerinde yazan bazı sloganlar şu şekildeydi (Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kütüphane Dokümantaston Daire Başkanlığı Arşivi, Görsel No:11-12-13-14, 1933; Türk Sözü, 22 Ekim 1933: 1-3):

- Türk Tacirleri Türk Ülküsüne Bağlı Bir İş Bölüğüdür,
- Millî Olan Her Şey Bizimdir; Millî İktisadi Cumhuriyet Doğurdu,
- Memleketin İnkişafında Ticaret Faaliyetlerinin Ehemmiyetini Anlatan Cumhuriyettir,
- Millî Ticareti Yaratan ve Yaşatan Cumhuriyettir,
- Mübeccel Cumhuriyetimizin Yılmaz Azminin Bu Çelik Abidesi İstiklal ve Medeniyet Yoludur,
- Esnafı Müşküllükten ve Zaaftan Koruyan Cumhuriyettir.

İşveren gruplara ait kentin değişik cadde ve geçitlerine konulan taklar şu şekildeydi:

Görsel-11: Ticaret ve Zahire Borsası takı

Görsel-12: Manifatura ve Tuhafiyeciler Cemiyeti takı

Görsel-13: Ticaret ve Sanayi Odası takı

Görsel-14: Türk Tacirleri Grubu takı

(Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kütüphane Dokümantasyon Daire Başkanlığı 1933 Yılı Koleksiyonu, Eski Adana Fotoğrafları Dosyası, Görsel No: 11-12-13-14)

Kentte Cumhuriyetin 10. yıl kutlamalarına yönelik hazırlanan taklar çeşitlilik göstermekteydi. Tak hazırlayan diğer gruplar şunlardı: “Döşeme Ocağı Mahallesi, Adana Devlet Adamları, Cumhuriyet Halk Partisi (Asfalt Caddesi Kimyager Muallim Ahmet Rıza Bey’in evinin önünde), Seyhan Mahallesi/Mahalleleri, Çiftçiler (Köprü Başında), İnhisarlar Dairesi (Eski Cumhuriyet Otelі önünde), Esnaf Cemiyetleri (Bedesten Başında), Sporcular (Asfalt Caddesi Hükümet Konağı yakınlarında), Karşıyaka Mahallesi (Karşıyaka Mezbahanesi’ne giden yol üzerinde), Mirza Çelebi Mahallesi, Büyük ve Küçük Oba Halkı, İstiklal Mahallesi, Paşa Mahallesi, Belediye Memurları (Askerî Fırka Karargâhı civarı ve Belediye önü).” Sergilenen taklar arasında dikkat çeken iki önemli grubun yaptıkları da vardı. Bunlardan ilki Türk bayraklarıyla bezenmiş, Atatürk’ün fotoğrafının yer aldığı, ışıklı, kare ve oval formlu “Musevi Vatandaşlar”ın inşa edip Çarşı Hamamı önünde sergilettiği taktı. Diğerisi ise eski Arap harfli olandı. Tüm taklar Latin harfli Türkçe iken içlerinden bir tanesi Arap harfliydi. Kentin caddelerinden birinde sergilenen bu takta Mustafa Kemal Atatürk’ün fotoğrafının yanında motifleriyle öne çıkan duvar halısı ile süslemesi görülmüyordu. Ayrıca Arap harfli tak da dikkat çeken öge ise üst kısımlarında dikdörtgen prizmanın yer almasıydı. Bu prizma siyah örtü ile örtülmüş ve beyaz kuşak ile siyah örtü bağlanmıştı. Kent genelinde yapılan taklardan farkı da bu şekilde ortaya çıkıyordu. Görsellerden de anlaşılacağı üzere Adana’da Cumhuriyet Bayramı 10. yıl kutlama etkinlikleri hem farklı milletler tarafından hem de çeşitli dinlerle bir arada kutlanıyordu. Bu bağlamda tak yapımında özgür fikirler sergilenebiliyordu. Sporcuların, Musevi vatandaşların ve Arap harfli ışıklı takların fotoğrafları şu şekildeydi (Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kütüphane Dokümantasyon Daire Başkanlığı Arşivi, Görsel No:15-16-17, 1933; Türk Sözü, 22 Ekim 1933: 1-3):

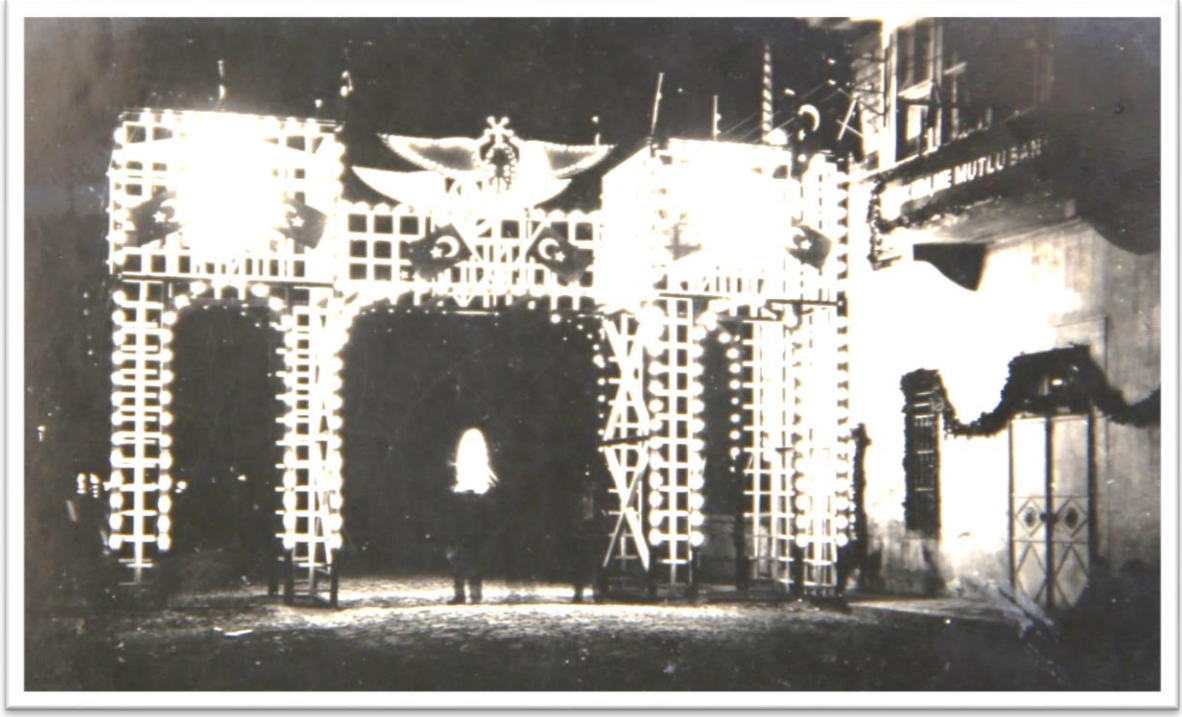

Görsel-15: Arap harfli tak

Görsel-16: Musevi Vatandaşlar takı

Görsel-17: Sporcuların takı

(Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kütüphane Dokümantasyon Daire Başkanlığı 1933 Yılı Koleksiyonu, Eski Adana Fotoğrafları Dosyası, Görsel No:15-16-17)

Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında Adana kenti çok farklı etkinliklere yer verdi. Halkın katılımının yüksek olması kutlamaları tarihi bir güne çevirdi. 29 Ekim’de yapılan törene yaklaşık 50.000 vatandaş katıldı. 15.000 vatandaş da geçit töreninde yürüdü. Türk Sözü “*Güzel bir bahar güneşi ile uyanan Adana, Cumhuriyetin onuncu yılını elli bin kişi ile kutladı*” ve “*Adana tarihinde şimdiye kadar görülmemiş bir bayram*” haberlerini yayınladı. Kentin tüm cadde ve sokakları Türk bayrağı, murt, okaliptus, hurma, portakal ağaç dalları ile süslenmiş vaziyetteydi. Geçit töreninin yapılacağı Asfalt Caddesi büyük kalabalığa ev sahipliği yapıyordu. Tüm pencere ve çatılarda insanlar bayram törenini izliyordu. Kentin genelinde 28 Ekim’den itibaren sergilenen takların ışıkları cadde ve sokakları aydınlatıyordu (Türk Sözü, 30 Ekim 1933: 1-3).

3. SONUÇ

Cumhuriyetin 10. yıl törenleri devletin ideolojisini yansıtan ve hükümetin halkıyla birlikte bayram olarak kutladığı bir süreçti. Üç gün süren kutlamalarda hem yurt içine hem de yurt dışına önemli mesajların verildiği kutlamalardı. Yeni Türk devletinin kurulması sonrası İngiltere ve Fransa gibi bazı Avrupa ülkelerinin varsaydığı Türkiye’nin ayakta kalmasının uzun sürmeyeceği savına karşın devlet-millet el ele mesajı bu kutlamalarda veriliyordu. Aslında 10. yıl nümerik bir rakam olmasının yanında Cumhuriyet rejimiyle birlikte millîlik vurgusunun yapıldığı zaman dilimiydi. Diğer bir deyişle Türkiye’nin kendi başına güçlü bir devletin örüntülerinin görüldüğü

yansımaları. Bu durum ülke genelinde bayram olarak kutlanan rejim değişikliği tarihinin benimsendiğini göstermek adına yapılan devlet törenleriydi.

Adana kenti 1918-1922 yılları arasında Millî Mücadele esnasında İngilizler, Ermeniler ve özellikle Fransızlara karşı yoğun mücadeleler vermiş bir bölgeydi. Zaten Çukurova bölgesinin merkez noktası olması da bu mücadeleyi daha anlamlı hâle getiriyordu. Fransızların işgali ile birlikte Ermeniler kendi politik emellerine ulaşmak için Türkleri bölgede zor durumda bıraktılar. Bölgenin çoğu yerinde çatışmalar çıktı. Adanalılar mücadelelerin yaşandığı ilk dönemde Toros dağlarına geri çekilmek zorunda kaldı. Osmanlı ordusunun terhis edilmesi sonrasında bölgedeki Türkler, Kuvayı Millîye birliklerini kurdu. Ankara'da Mustafa Kemal Paşa liderliğinde kurulan "Büyük Millet Meclisi" desteğini arkasına alan Adanalılar bölgeyi sert şekilde savundu. Fransızlar, Pozantı beldesine kadar ilerleyebildi. Bu durum tren yolu hatlarının kopmasıyla Fransızların ovaya kadar gerilemeleriyle sonuçlandı. Moralleri yerine gelen Türk milisleri bölgenin önemli kısmını kontrol altına aldı. Sakarya Savaşı sonrası Fransızlarla yapılan Ankara Antlaşması ile Türk güney sınırı belirlendi. Bölge halkı yaşanan bu gelişmeleri yakından hissetti.

Yeni devletin rejimi 1923 yılında belirlendi. Mustafa Kemal Paşa ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bölge halkına vermiş olduğu destekleri gören vatandaşlar hükümetin ideolojisini çabuk benimsedi. Özellikle resmi bayramlara yoğun duygu ve düşüncelerle katılmaya özen gösterdi. Devletin yeni rejimi vatandaşlara yönetime katılım ve yöneticiyi belirleme hakkı tanınması da ülkede her şeyin farklı olacağını gösterdiğinden Adana halkı bu gelişmelere olumlu tepki verdi. Özellikle 10. yıl kutlamalarında diğer kentlerde görülmeyen farklı etkinliklere yer verildi. Zafer takları ise bu kutlamalarda öne çıkan uygulamaydı. Bu kapsamda 40 civarında tak inşa edildi. Büyüklükleri ve şekilleri değişen bu taklar farklı kurum, kuruluş, oda, birlik, banka, çiftçiler, fabrika, spor camiası, mahalle halkı, Musevi vatandaşlar gibi gruplar tarafından hazırlandı. Kentin ana caddelerini süsleyen ışıklı ve üzerinde önemli mesajların yer aldığı geçitlere yerleştirildi. Kent halkı kutlamalara muazzam bir hazırlık yaptı ve katılım sağladı. Yaklaşık elli bin kişilik kalabalık törenlerde yer aldı ve on beş bini geçit töreninde yürüdü. Devletin hem yurt içine hem de yurt dışına vermek istediği güçlü millet güçlü devlet olgusu bölgede hissedildi. Kentin her yeri bayrak, çiçek, yazı vb. gibi şeylerle süslenmesi de gazetelere yansdı.

Takların kutlamalarda kullanılması halkın birlikteliğini sergilerken Adana vatandaşlarının kaynaşmasına da katkı yaptı. Güçlü millet güçlü devlet görüntüsü bölgede hissedildi. Ekonomik olarak farklı sektörlerin faaliyet gösterdiği bölgede bir anlamda devletin fabrika, şirketler, bankalar ve diğer girişimcilerin yer alması da devletin diğer gücünü gözler önüne seriyordu. Farklı millet ve dinlere mensup vatandaşların katılımı ortak Türkiye olgusunu göstermesi adına önemi bir parametreydi. Cumhuriyetin 10. yıl kutlamaları özenle planlanan ve uygulanan bir bayram olarak Adana tarihinde yerini aldı.

Kaynakça

Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kütüphane Dokümantasyon Daire Başkanlığı Arşivi, 1933.

Ateş, N. Y. (2003). *19 Mayıs nasıl bayram oldu? Toplumsal Tarih*, 113, 34-37.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi CHP Fonu; 490. 01/1150. 36. 1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi CHP Fonu; 490. 01/1151. 39. 1.

- Bey, A. (2002). *Osmanlı adet, merasim ve tabirleri*, Yay. Haz. Kazım Arısan, Duygu Arısan Güney, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Connerton, P. (1999). *Toplumlar nasıl anımsar?* İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Cumhuriyet, 31 Ekim 1924.
- Curl, J. S. (1992). *Classical architecture*. London: Anova Boks.
- Çanak, E. (2013). Adana’da Cumhuriyet’in onuncu yılı kutlamaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXIX, 86, 1-26.
- Doğaner, Y. (2007). Cumhuriyet’in onuncu yıl kutlamaları. *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9, 119-45.
- Elmacı, M. E. (1998). Osmanlı başkentinde cumhuriyetin ilk yıldönümü. *Toplumsal Tarih*, 58, 14-18.
- Erendil, M. (1988). *İlginç olaylar ve anekdotlarla Atatürk*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- İdil, V. (1989). *Anadolu’da Roma imparatorluk devri zafer anıtları*. Jale İnönü Armağanı, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 351-362.
- Kütükçü, M. (2022). Çukurova strategy of France in the National Struggle Period. *Atatürk Yolu Dergisi*, 70, 306-322.
- Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, C. I. Devre 1, 27 Ocak 1909 (13 Kanunu Sani 1324).
- Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, C.4, Devre 1, 1 Haziran 1909 (19 Mayıs 1324).
- Özgen, H. M. (2009). *Anadolu’da Roma Dönemi Takları ve Tak Biçimli Kent Kapıları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi.
- Polat, B. S. (2007). *Millî bayram olgusu ve Türkiye’de yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamaları (1923-1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Sarıkaya, E. (2019). Roma zafer takları. *Eskiçağ Araştırmaları Dergisi*, 2 (15), 8-13.
- Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun, Cilt:3, Birleşim: 57, 11 Nisan 1928.
- TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 1, İçtima Senesi 2, Devre 2.
- TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, İçtima Senesi: 1, Cilt 3, İçtima 42.
- TBMM Zabıt Ceridesi, İçtima: 24, Celse: 1, C.10, s.70-74.
- Tarım Ertuğ, Z. (2000). Osmanlı Devleti’nde resmî törenler ve birkaç örnek. *Yeni Türkiye*, 27-34 (2000).
- Tekeli, İ. (1997). *Bir Toplumsal Anlatım ve Katılım Biçimi Olarak Kutlama Şenlikleri*, ‘Bir Çağdaşlaşma Projesi Olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin 75 Yılı’
- Toprak, Z. (1987). İstanbul’da amele bayramları II. *Tarih ve Toplum*, 43, 44-47.
- Türk Sözü, 9 Ekim 1933, Sayı: 2735.

Türk Sözü, 12 Ekim 1933, Sayı: 2738.

Türk Sözü, 22 Ekim 1933, Sayı: 2746.

Türk Sözü, 26 Ekim 1933, Sayı: 2750.

Türk Sözü, 26 Temmuz 1933 Sayı: 2693.

Türk Sözü, 27 Ekim 1933 Sayı: 2751.

Türk Sözü, 30 Ekim 1933 Sayı: 2753.

Türkçe Sözlük, C 1. (Ankara: Türk Dil Kurumu, 1992).

Uzun, H. (2010). Milletin iradesiyle oluşan bir bayram: Atatürk'ü anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk döneminde kutlanması.

<http://openaccess.ahievran.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12513/156> [accessed 11 January 2022].

Yeni Adana, 24 Ekim 1933, Sayı: 4628.